

Boekbesprekingen

Walvissen en dolfijnen in de Noordzee

Net voor het internationale Jaar van de Dolfijn van start ging, verscheen het boek *Walvissen en dolfijnen in de Noordzee* van Kees Camphuysen en Gerard Peet. Het is geschreven op initiatief van Stichting De Noordzee en presenteert een actueel overzicht van het voorkomen van walvisachtigen in het Nederlandse en Vlaamse deel van de Noordzee. Het fraai vorm gegeven boek is rijk geïllustreerd met foto's en tekeningen van Frits-Jan Maas, die de illustraties ook al maakte voor het vorige boek van Gerard Peet e.a., *Bruinvissen, dolfijnen en walvissen van de Noordzee*.

Het besproken boek bestaat uit een uitgebreide inleiding en soortbesprekingen. De inleiding behandelt het Noordzeemilieu sinds het ontstaan van de Noordzee, vondsten van fossielen en de overgang van jacht naar onderzoek. Een inleiding die de

lezer zeker niet mag overslaan. De waargenomen soorten worden behandeld in vier hoofdstukken: bewoners (3), regelmatige gasten (9), verdwaald (14) en verdwenen (1). Het aantal pagina's per soort varieert al naar gelang de status van de soort en de beschikbare informatie. Zo worden tien pagina's besteed aan bruinvis en tuimelaar, twee van de bewoners van de Noordzee, en krijgt de verdwenen grijze walvis er twee. Iedere soorttekst behandelt de herkenning en het voorkomen in de Noordzee. Hoewel de nadruk op het laatste ligt is de tekst over herkenning geen overbodige luxe. Uit de beschrijvingen van het voorkomen blijkt dat sommige -ook eenvoudig herkenbare- soorten namelijk keer op keer verkeerd worden gedetermineerd. Zo werd de eerste dode bulrug in Nederland in 2003 naar open zee gesleept, omdat het 'slechts' een dwergvinvis zou zijn. Gelukkig spoelde het dier alsnog aan en kon het geborgen worden [zie ook *Zoogdier* 14(4): 3-4]. Ook de vierde Nederlandse bulrug, een half jaar later gestrand op Vlieland, ging bijna verloren voor de wetenschap. Het kadaver was op het strand begraven voor deskundigen naar het dier konden kijken, o.a. omdat het 'wetenschappelijk van geringe betekenis was'. De auteurs zwijgen wijselijk over de determinatie als dwergvinvis die aan deze uitspraak vooraf ging.

Het voorkomen van een soort wordt besproken aan de hand van drie perioden: het verre verleden voor 1900, 1900-1960 en 1960-2005. Al naar gelang de beschikbare informatie wordt aandacht besteed aan (oorzaken van) aantalsveranderingen, seizoenspatronen en verspreiding. Al met al is de tekst prettig leesbaar en zit deze boordevol wetenswaardigheden en anecdotes, al dan niet in een kadertekst. Eén kadertekst komt bij iedere soort terug, namelijk eentje waarin geschetst wordt waar en wanneer een soort te zien is. Voor de meeste soorten wordt hiervoor noodgedwongen naar het buitenland verwezen. Informatief en zakelijk, maar de slotzin bij de tuimelaar neigt naar enige dichterlijke vrijheid: "Ten zuiden van Aberdeen is een waarneming vanuit de trein zelfs verre van denkbeeldig!" Ik ken slechts een treinwaarneming. De eerste auteur en ik maakten ooit, op een zonnige zondagochtend in 2003, diepe indruk op een stel luidruchtige dronken Schotten toen we vanuit de trein naar Stonehaven

drie tuimelaars zagen zwemmen. Een kniesoor die hierover valt. Van harte aanbevolen voor iedereen die geïnteresseerd is in zeezoogdieren.

Steve Geelhoed

- Kees Camphuysen & Gerard Peet, 2006.

Walvissen en dolfinen in de Noordzee. Hardback, pp 160. Fontaine Uitgevers BV.'s Graveland. ISBN-10: 90 5996 157 0 of ISBN-13:978 90 5956 1. Prijs €24,90.

Zorg voor de boommarter!

De boommarter heeft het wel getroffen met zijn 'fanclub'. Dat hoeft geen verwondering te wekken: als je zó mooi en fotogeniek bent, zeldzaam (maar voor de kenner toch goed te vinden), en als je bij boeren, burgers en buitenlui vrijwel nooit 'schade' aanricht, ja, dan heb je alles mee.

De onlangs herdrukte folder van de Werkgroep Boommarter Nederland van de VZZ doet deze marter recht. De in handzaam formaat (A5) uitgegeven brochure maakt in 24 pagina's duidelijk hoe de boommarter leeft en hoe hij voor Nederland behouden zou kunnen worden. Alles wat nodig is om een eigenaar of beheerder van terreinen enthousiast te maken voor het beschermen van de boommarter en zijn leefgebied wordt kort, maar helder beschreven en is gelardeerd met prachtige, instructieve foto's. Naast zaken als uiterlijk, voortplanting, levensverwachting en voedsel, wordt uitvoerig beschreven waar en hoe je boommarters kunt vinden en op welke punten er verschillen met de sterk gelijkende steenmarter bestaan. Vervolgens wordt ruim aandacht besteed aan de eisen die de boommarter aan zijn omgeving stelt

en de mogelijke maatregelen om de soort voor ons land te behouden. Verbindingen tussen de huidige voortplantingsgebieden, en vooral ook veilige oversteekmogelijkheden van wegen binnen en rondom de leefgebieden zijn in de folder uitgewerkt. Van belang, omdat het verkeer doodsoorzaak nummer één is van dieren na hun eerste levensmaanden. Goed toegelicht worden de binnen het bos te nemen maatregelen. Bescherming van nestbomen en hun omgeving (boomartervrouwtjes komen en gaan liefst via naburige boomkronen), nestkasten, wat te doen bij het vinden van 'verlaten' jongen, gevaar van loslopende honden, het komt allemaal aan de orde. Tot slot roept de WBN-vzz op om waarnemingen te melden, waartoe een formulier is opgenomen, en om door middel van overleg en samenwerking de effecten van beschermingsmaatregelen te optimaliseren en de kennis van de boomarter te vergroten.

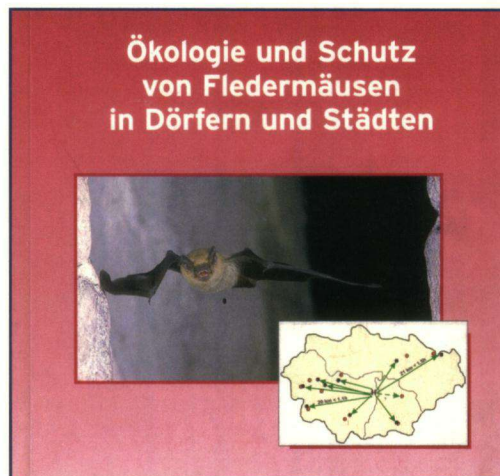
De folder is mooi uitgegeven en een genoeg om te lezen. Een minpunt zit in het opgenomen verspreidingskaartje. Daarin is geprobeerd per atlasblok met zwarte en witte blokjes en bolletjes aan te geven waar in Nederland zekere voortplanting, zekere waarneming, waarschijnlijke aanwezigheid of aanwijzing daartoe bestaat. Die veelheid aan informatie op een zo kleine kaart van Nederland leidt tot een paar flinke klodders zwart in de 'boomartergebieden', hier en daar met een wit bolletje. Alleen voor de rest van Nederland, waar de boomarter slecht af en toe gesignaleerd wordt, is er relevante informatie uit te distilleren. Als voor verdeling over twee kaartjes of, beter nog, voor verschillende kleuren gekozen was (wat gemakkelijk kon, de tegenpagina bevat kleurenfoto's), zou de lezer meer uitgenodigd worden om er naar te kijken. Het is jammer dat bij de herdruk niet de moeite genomen is dit manco te herstellen, en dat ook enkele taal- en schrijffouten niet verbeterd zijn. Gelukkig is in deze druk wel de naam van de Werkgroep Boomarter Nederland en de afkorting daarvan goed geschreven.

Alice Pillot

- Werkgroep Boomarter Nederland. 2006. Zorg voor de boomarter! pp.24, Te bestellen bij Ben van den Horn, belise@hetnet.nl, prijs €1,50.

Ökologie und Schutz von Fledermäusen in Dörfern und Städten

In de reeks 'Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz' van het Duitse Bundesamt für Naturschutz, verschenen in 2002 al twee boeken over ecologie, genetica en bescherming van vleermuizen in bossen. Intussen is daar in 2004 het boek 'Ökologie und Schutz von Fledermäusen in Dörfern und Städten' bijgekomen; deel 76 van de genoemde reeks. Het grootste deel van de inhoud betreft de bespreking van eigen Duits, origineel onderzoek op een achttal soorten, waarvan wij er in de Lage Landen enkele wellicht niet meteen met dorpen of steden zouden associëren, zoals de mopsvleermuis of de franjestaart. Soorten die je dan weer wel zou verwachten, zoals de tweekleurige vleermuis, komen niet aan bod. Dat heeft ermee te maken dat het genoemde onderzoek plaatsvond centraal in de Duitse deelstaat Hessen, waar het soortenspectrum in dorpen en steden blijkbaar grotendeels beperkt is tot deze acht: de gewone dwergvleermuis, de laatvlieger, de vale vleermuis, de franjestaart, de (westelijke) baardvleermuis, de gewone en de grijze grootoorvleermuis en de mopsvleermuis. Voor het onderzoek werd gebruik gemaakt van zowat alle gangbare methodieken in het vleermuizenonderzoek, van de obligate bat-detector over radiozendertjes tot en met staafjes met chemisch licht. De resultaten zijn zonder meer de moeite waard. Zeer veel aandacht gaat naar het nauwkeurig beschrijven en het in types opdelen van de gevonden kolonieplaatsen, meer bepaald gebou-

wen. Een leuk tabelletje is bijvoorbeeld het aantal gevonden kolonies per hoogte. Dwergvleermuizen zoeken het eerder laag, terwijl kolonies laatvliegers niet vaak, maar toch geregeld hoog in hoge gebouwen gevonden werden. Dit blijkt dus alvast geen exclusief gedrag van de tweekleurige vleermuis. Ook aan aspecten zoals de ligging van een verblijf in de omgeving, het temperatuurverloop in een verblijf, enz. werd aandacht besteed.

Niet alleen de zomerverblijfplaatsen of de winterkwartieren op zich komen aan bod, ook vastgestelde verplaatsingen tussen beide, bijvoorbeeld van gewone dwergvleermuizen, zijn besproken. Zo is er het geval van dwergvleermuizen uit een bepaalde kolonie, die op een nacht in nauwelijks iets meer dan een uur plots naar een twintig kilometer verderop gelegen winterkwartier vliegen (zie voorkaft), daar eventjes 'rondneuzen', om korte tijd later even snel weer in hun oude vertrouwde zomergebieden aan het jagen te gaan! Een andere vaststelling is de aanwezigheid van jagende dieren en kolonies van franjestaarten in boerderijen, meer bepaald in veestallen, een fenomeen dat eerder ook al bij ingekorven vleermuizen vastgesteld is. Herman Limpens maakte hiervan al melding in Zoogdier, en in een vorig nummer van Zoogdier kon u ook in het artikel van René Jansen lezen hoe boerderijen en veestallen en meer bepaald het ruime aanbod insecten daar, een speciale aantrekkingskracht blijken uit te oefenen op sommige soorten vleermuizen. Een gebrek aan het boek is misschien het kleine aantal foto's, terwijl die het geheel toch beter hadden kunnen stofferen. Positief is de nauwgezetheid waarmee de resultaten van het eigen onderzoek beschreven worden. Kortom: geen boek vol theorie, maar een geschreven neerslag van de praktijk! Voor wie het Duits een probleem vormt: het boek is ook verkrijgbaar in het Engels.

Bob Vandendriesche

- Matthias Simon, Sandra Hüttenbügel und Janna Smit-Viergutz, Bonn, 2004. Ökologie und Schutz von Fledermäusen in Dörfern und Städten. Schriftenreihe für Landschaftspflege und Naturschutz, Heft 76. Bundesamt für Naturschutz. 275 blz. + XVI bijlagen. Prijs: €18,- ISBN: 3-7843-3616-7
Bestellen via www.lv-h.de/bfn.